

De kracht van de groene vrijwilliger

Resultaten van zes gesprekken in provincies over groene vrijwilligers en burgerinitiatieven.

Aan: Deelnemers bijeenkomst provinciale medewerkers groene vrijwilligers d.d. 15 maart

Van: Harm Blanken, Bureau ZET

Datum: 14 maart 2018¹

Inleiding

In Nederland zijn naar schatting 80.000-100.000 'groene vrijwilligers' actief: mensen die zich in hun vrije tijd inzetten voor de natuur: tellers, vertellers, herstellende en groene burgerinitiatieven. Van oudsher worden de groene vrijwilligers ondersteund door allerlei, vaak professionele, organisaties: stichtingen landschapsbeheer, de landschappen, IVN, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, de soortenorganisaties (zoals Sovon, RAVON, Zoogdiervereniging) en meer. In het verleden werden deze organisaties gefinancierd vanuit de provincies en het Rijk. Provincies waarderen de inzet van de groene vrijwilligers vanwege de bijdrage aan de natuurdoelen, maar ook vanwege de maatschappelijke betrokkenheid bij natuurbeleid. Met de overdracht van natuurtaken van het Rijk naar de provincies (decentralisatie), maar ook door eerdere bezuinigingen van het Rijk op de ondersteuning van groene vrijwilligers, is op landelijk niveau minder aandacht voor die ondersteuning. In principe hebben de provincies en de provinciale groene organisaties daarom een potentieel nog prominenter rol bij de ondersteuning van de facilitering van groene vrijwilligers.

Op 10 maart 2017 is het Manifest 'De kracht van de groene vrijwilliger' ondertekend, een initiatief van LandschappenNL, SoortenNL en IVN en mede ondertekend door het ministerie van EZ/LNV, BoerenNatuur, het IPO en, in latere instantie Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. De ondertekenaars hebben het manifest in het programma 'De kracht van de groene vrijwilliger' uitgewerkt.

RvO (DuurzaamDoor) heeft Bureau ZET opdracht gegeven om in zes provincies een provinciaal gesprek te organiseren over de ondersteuning van groene vrijwilligers en groene burgerinitiatieven.

Doelen provinciale gesprekken

De gesprekken hadden de volgende doelstellingen:

- (Opnieuw) op de provinciale agenda zetten van het vraagstuk van de groene vrijwilligers.
- Versterken van samenwerking (netwerkvorming) op provinciaal niveau tussen partijen die betrokken zijn bij het vraagstuk van groene vrijwilligers.
- Meer inzicht verwerven in wat er op provinciaal niveau leeft bij groene vrijwilligers en hun organisaties (wat hebben ze nodig om hun werk goed te kunnen doen, hoe kijken zij naar de toekomst?).
- Versterken van samenwerking tussen provincies: op welke terreinen kunnen provincies en groene (vrijwilligers)organisaties onderling leren van elkaar en elkaars ervaringen, opleidingstools, en netwerken benutten?

---

¹ Bijgewerkt 8 juni 2018

Deze notitie

In deze notitie geven we een samenvattend overzicht van de resultaten en bevindingen van de zes gesprekken aan de hand van de bovenstaande doelstellingen. Van elk gesprek wordt ook een uitgebreid verslag gemaakt.

In zes provincies gesprekken

In zes provincies zijn gesprekken georganiseerd met medewerkers van de provincies, stichtingen landschapsbeheer, de landschappen, IVN, soortenorganisaties, gemeenten, SBB, Natuurmonumenten enzovoort. In deze gesprekken stonden telkens twee vragen centraal:

- Wat gaat er goed in jullie provincie rond de ondersteuning van groene vrijwilligers en burgerinitiatieven? Waar ben je trots op? Wat kunnen andere provincies van jullie leren?
- Welke knelpunten en kansen zijn er bij de ondersteuning van groene vrijwilligers en groene burgerinitiatieven?

In onderstaande tabel staat een overzicht van de gesprekken in de zes provincies.

Provincie	Datum	# Deelnemers	Deelnemers
Utrecht	30-11-2017	7	Provincie Utrecht, IVN Utrecht, Landschap Utrecht, Natuurmonumenten, Zoogdierverseniging, SoortenNL, Landschap Erfgoed Utrecht
Gelderland	5-12-2017	11	Vlinderstichting, Gelders Landschap en Kastelen, Gelderse Natuur- en MilieuFederatie, Gemeente Ede, Stichting Landschapsbeheer Gelderland, Wageningen Environmental Research, Provincie Gelderland, Natuurmonumenten, SoortenNL, IVN Gelderland
Flevoland	20-12-2017	12	Provincie Flevoland, IVN Flevoland, FlevoLandschap, Stichting Landschapsbeheer Flevoland, Natuur en MilieuFederatie Flevoland, Vlinderstichting, Gemeente Lelystad, Gemeente Noordoostpolder, Gemeente Dronten, LandschappenNL
Friesland	15-1-2018	17	Landschapsbeheer Friesland, Provincie Friesland, Floron-Fryslân, SOVON-Fryslân, RAVON Friesland en Zoogdierverseniging Friesland, RAVON, IVN District, NME Heerenveen, IVN Friesland, KNNV, De Naturij, De Klyster, SBB, Partour
Limburg	23-1-2018	9	IVN Limburg, IVN District Limburg, IKL, Natuurmonumenten, Zoogdierverseniging, Greenwish, Natuurhistorisch Genootschap Limburg, provincie Limburg
Zeeland	1-2-2018	8	Natuurmonumenten, Provincie Zeeland, Milieufederatie Zeeland, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Terra Maris, IVN Zeeland.

Hernieuwde aandacht bij provincies voor het vraagstuk van de groene vrijwilligers

De beleidsmedewerkers van de provincies, die accounthouders zijn van IVN, Landschapsbeheer en/of de milieufederatie, zijn zich over het algemeen goed bewust van de waarde van het werk van de herstellende en de vertellers en zijn vaak zeer betrokken bij en invoelend met de groene organisaties. Ook in de ambtelijke kringen rond de accounthouders is die waardering zeker aanwezig. Wat wel verschilt, is de mate van inzicht in de dagelijkse werkzaamheden van de groene vrijwilligers, wat vaak afhangt of men zich wel eens laat zien bij vrijwilligerswerkzaamheden of –dagen. De gesprekken hebben aan deze bewustwording zeker een bijdrage geleverd: provinciale medewerkers hebben veel zaken gehoord die nieuw voor hen waren. De tellers blijken nog iets meer op afstand te staan, de organisaties en de mensen zijn minder bekend, omdat de soortenorganisaties vaak meer landelijk georganiseerd zijn i.p.v.

provinciaal. De gesprekken hebben wel bijgedragen aan de bekendheid van de tellers en hun knelpunten, maar de tellerswereld is vrij complex, dus daar mag nog wel een extra inspanning op geleverd worden.

Het idee om ook de bestuurders te betrekken bleek nog een stap te ver of te vroeg. Medewerkers van de provincies zijn beducht op verzoeken om extra budget voor de groene organisaties, omdat ze weten dat de ruimte en het draagvlak bij bestuurders voor extra budget heel klein is. Wellicht is er in latere instantie ruimte voor een strategie om bestuurders te betrekken, maar dan meer als bondgenoot om te bespreken hoe knelpunten kunnen worden opgelost om te werken aan gezamenlijke doelen op het gebied van natuur (provincie) en participatie (vooral gemeenten). Een knelpunt op financieel vlak is dat veel provinciale organisaties financieel erg afhankelijk zijn van de provincie.

Versterken van samenwerking (netwerkvorming) op provinciaal niveau tussen partijen die betrokken zijn bij het vraagstuk van groene vrijwilligers.

In alle provincies waren de gesprekken heel levendig en enthousiasmerend. De aanwezige deelnemers zagen er het belang van in om aan het onderwerp groene vrijwilligers aandacht te besteden, ook al is er in iedere provincie al een vorm van samenwerking. De mensen uit de groene organisaties blijken elkaar soms al heel goed te kennen, maar de samenstelling van de deelnemers aan de gesprekken was toch altijd uniek en leverde nieuwe onderlinge contacten op. Een relatief nieuw element is het ondersteunen van groene burgerinitiatieven: veel groene organisaties zijn daar al mee bezig, maar de onderlinge uitwisseling is op dit punt nog minder op gang gekomen. Daarnaast is er sprake van nieuwe netwerkpartners, zoals gemeenten, die zelf veel met burgerinitiatieven bezig zijn.

Veel positieve ervaringen en voorbeelden zijn gedeeld en daar zat vaak veel nieuws bij. Ook de ervaren knelpunten waren onderling herkenbaar en ter plekke werden al wel suggesties voor oplossingen aangedragen, al was dat niet het doel van het gesprek.

De indruk bestaat dat in alle provincies het onderwerp 'groene vrijwilligers' (opnieuw) op de kaart is gezet en dat er ruimte is om een vervolg te geven hoe men met de knelpunten en oplossing daarvan wil omgaan.

Kortom, er is zeker een stap gezet in de versterking van de onderlinge samenwerking, maar het is een eerste begin. Sommige provincies zullen het vervolg zelf oppakken, bij andere provincies is wellicht behoefte aan extra facilitering. Het vervolg zal meer maatwerk moeten zijn op basis van de vraag vanuit de provincies en hun groene organisaties.

Wat leeft er op provinciaal niveau bij groene vrijwilligers en hun organisaties (wat hebben ze nodig om hun werk goed te kunnen doen, hoe kijken zij naar de toekomst?).

De zes gesprekken hebben veel informatie opgeleverd over wat er leeft bij groene vrijwilligers. De gesprekken in de provincies concentreerden zich op het provinciale, regionale niveau, terwijl er vanuit het landelijke programma Kracht van de Groene Vrijwilliger enkele onderzoeken uitgezet zijn (uitgevoerd door Universiteit Nijmegen, RAVON, Instituut voor Publieke Waarde, Motivaction).

Onderstaand geven we de belangrijkste bevindingen vanuit de provinciale gesprekken.

Hoe staat het ervoor met groene vrijwilligers?

De groene organisaties zijn zonder uitzondering trots op hun werk met de vrijwilligers, waar vaak al tientallen jaren ervaring mee is opgedaan. 'De' groene vrijwilliger bestaat niet: er zijn allerlei vormen, die in elkaar overlopen: actieve burgers (bewoners) in eigen initiatieven, doeners bij eenmalige evenementen, meewerken in een team met ook professionals/aannemers, mensen vanuit werkvoorziening, AZC, zorg en andere nieuwe 'bronnen'. Er zijn verschillende tinten groen: de donkergroene vrijwilliger, die heel veel ecologische kennis heeft en iedere zaterdagochtend in de natuur te vinden is en de lichtgroene mensen, die het leuk vinden om een keer boompjes te trekken op de hei of zwerfvuul te verzamelen aan de oever van de Waal of de Maas. 'Lichtgroene' activiteiten kennen veel

belangstelling. Bij de lichtgroene deelnemers zijn altijd mensen die meer willen en zich kunnen ontwikkelen tot donkerder groen.

De vaste meer donkergroene vrijwilligers investeren op regelmatige basis veel vrije tijd in de natuur en niet alleen de leukste werkzaamheden, maar ze zijn ook bereid om noodzakelijke, maar soms saaie klussen op te pakken (zoals inventariseren op bedrijventerreinen van niet bijzondere soorten, digitaliseren oude archieven).

De meer incidentele lichtgroene vrijwilligers is een groeiende groep mensen die het leuk vinden om af en toe aan een evenement (NL Doet, Natuurwerkdag, zwerfvuilacties, teldagen) mee te doen. Ze verwachten dat het evenement goed georganiseerd is en met professionele begeleiding. Iedereen vindt dit een belangrijke groep: mensen raken zo meer betrokken bij natuur en het is in principe een bron voor nieuwe, meer vaste vrijwilligers.

Ook zijn er nieuwe organisaties die zich melden of die mogelijk perspectief bieden: Vrijwilligerscentrales, GreenWish, WUR/Alterra, gemeenten (burgerinitiatieven), particuliere grondeigenaren (FPG), dorpsorganisaties (dorpsraden, buurtorganisaties).

Grenzen aan de organisatie

De vraag vanuit de natuur naar activiteiten door vrijwilligers is onuitputtelijk en met enige inspanning zijn er altijd mensen te vinden, maar de grenzen liggen bij de professionele begeleiding van vrijwilligers.

De meeste organisaties lopen op tegen de grenzen van hun capaciteit, beschikbare menskracht. Er is vaak een maximum gesteld aan het aantal vaste vrijwilligers, omdat die goed begeleid moeten worden, cursussen moeten volgen, aan ARBO moeten voldoen enzovoort. Ook het organiseren van evenementen voor de incidentele vrijwilligers kost veel tijd. Veel activiteiten zijn afhankelijk van projectsubsidies: die zijn heel vaak wel te vinden, maar de aanvragen en de verantwoording zijn bewerkelijk en projectsubsidies bieden geen garantie op meerjarige voortzetting van succesvolle projecten.

Vergrijzing en diversiteit

De organisaties maken zich zorgen over de vergrijzing (gemiddelde leeftijd boven de 60 jaar) en het gebrek aan diversiteit (veel witte oudere mannen). Op dit moment levert dat geen problemen op voor de werving van vrijwilligers voor uitvoering van klussen, maar het idee leeft dat het voor de continuïteit op de langere termijn nodig is om vooral te verjongen.

Groene organisaties blijken heel creatief in het organiseren van activiteiten waar nieuwe mensen op afkomen (zie bijvoorbeeld www.waaljutters.nl en activiteiten van de Vlinderstichting met Geocaching <https://www.geocaching.nl/>). Maar de organisatie van die activiteiten is tijdrovend.

Verantwoordelijkheid provincies

Alle provincies voelen zich verantwoordelijk voor de facilitering van de eigen ondersteunende organisaties. De mate waarin verschilt en hangt vaak af van de politieke kleur van de provincie en hoe er gedacht wordt over subsidiëring, wat eerder het knelpunt is dan de erkenning dat vrijwilligers bijdragen aan provinciale (natuur)beleidsdoelen. Veel provincies zijn in het kader van maatschappelijke verankering van natuur(beleid) aan het zoeken naar een rol bij het stimuleren van groene burgerinitiatieven, waarbij vaak gedacht wordt dat daar meer nieuwe en jonge mensen bij actief zijn dan in de als traditioneel ervaren groene organisaties. De gesprekken hebben in de meeste provincies het besef opgeleverd dat groene organisaties ook al veel doen voor burgerinitiatieven, die wat meer losstaan van hun eigen organisaties en dat de groene organisaties best in staat zijn nieuwe doelgroepen aan te spreken.

Financiële afhankelijkheid van provincie

Een knelpunt is dat veel provinciale organisaties financieel erg afhankelijk zijn van de provincie. De organisaties ontvangen subsidie van provincies. De trend is: steeds minder structurele (exploitatie)subsidies en steeds meer kortlopende projectsubsidies. In de loop der jaren is er veel bezuinigd op de organisaties, die daardoor soms fors zijn gekrompen in personeelsbestand (waarbij soms vrijwilligers meer werk kregen). In veel provincies staan de subsidies continu onder druk. In de gesprekken waren de provincies beducht voor eventuele nieuwe financiële 'claims'.

Samenwerken of netwerken

In alle provincies bestaat de wens tot (meer) samenwerken tussen de groene organisaties en ook nieuwe partners, zoals gemeenten in het geval van groene burgerinitiatieven. In de afgelopen jaren zijn in de meeste provincies vele vormen van meer of minder vergaande samenwerking uitgetoetst met meer of minder succes. Het is lastig te duiden wat de succesfactoren zijn. De informele netwerken werken in ieder geval goed: er zijn vele dwarsverbanden tussen de organisaties, veel vaste vrijwilligers zijn actief voor verschillende organisaties en iedereen lijkt elkaar te kennen. In verschillende provincies zijn websites opgezet om als gezamenlijke organisaties vrijwilligers te werven. Het succes van deze websites hangt af van de actieve vulling met vacatures en projecten en van een bevlogen beheerder van de website. In sommige provincies zijn de websites inmiddels niet meer actief.

In enkele provincies wordt recentelijk een meer formele samenwerking nagestreefd door van organisaties te vragen met een gemeenschappelijk meerjarenprogramma te komen. Dit blijken vaak broze, tijdrovende processen, maar wellicht gaat dit soort samenwerking mooie resultaten opleveren.

Tellerswereld op afstand

De vertellers en de herstellende hebben traditioneel goede provinciale netwerken. De tellers hebben die traditie veel minder en zijn vaak meer landelijk georganiseerd of juist heel lokaal/regionaal. Het tellen kan heel verschillende doelen hebben: aan de ene kant is het leuk en vergroot het de betrokkenheid bij de natuur. Er zijn allerlei mogelijkheden en evenementen om 'mee te tellen' zoals plonstellingen, tuinvogeltellingen, padden.nu, waarneming.nl. Aan de andere kant heeft Nederland de verplichting aan de EU om natuur te monitoren. Aan die monitoring zitten verschillende (wetenschappelijke) eisen, waardoor niet alle 'amateur'-waarnemingen bruikbaar zijn, terwijl de vrijwillige tellers toch onmisbaar zijn. Ingewikkelde problematiek, waar de provincies zich niet altijd van bewust zijn en die voor een deel ook het vrijwilligersvraagstuk overstijgt.

Tekort aan bestuurlijke vrijwilligers

Het wordt steeds moeilijker om vrijwilligers te werven voor de besturen van lokale/regionale groene organisaties, zoals IVN-afdelingen. Er wordt ook steeds meer gevraagd van de besturen qua verantwoordelijkheid, professionalisering, complexe kennis, bureaucratiesing (bijvoorbeeld urenregistratie wanneer vrijwilligersuren worden opgevoerd als cofinanciering).

Versterken van samenwerking tussen provincies: op welke terreinen kunnen provincies en groene (vrijwilligers)organisaties onderling leren van elkaar en elkaars ervaringen, opleidingstools, en netwerken benutten?

De gesprekken in de provincies waren vooral gericht op activiteiten binnen de eigen provincie en het inventariseren van zaken die voor andere provincies interessant kunnen zijn. Wel zijn ervaringen vanuit de eerste gesprekken ingebracht in latere PIT-gesprekken. Meestal ging het om succesvolle projecten zoals de Waaljutters of de Groene Academie, die lang niet in alle provincies bekend bleken. Ook bij de inventarisatie van de knelpunten is wel ingebracht dat die in veel gevallen niet uniek zijn en ook in andere provincies voorkomen.

Er lijkt veel belangstelling te zijn voor het leren van elkaar. Een eerste stap was om in iedere provincie een contactpersoon groene vrijwilligers te 'benoemen'. Zo'n lijstje was er nog niet, maar is nu samengesteld. Op 15 maart 2018 vond een eerste bijeenkomst plaats voor deze provinciale contactpersonen. Er is o.a. nagedacht over het vormgeven van de interprovinciale samenwerking: er is behoefte aan een pragmatisch platform, gericht op leren van elkaar en gefaciliteerd door het programma Kracht van de Groene Vrijwilliger.

Op 7 juni 2018 was er een bijeenkomst voor de provinciale groene organisaties en de provincies, waarbij de resultaten van de onderzoeken werden gepresenteerd. De 50 deelnemers hebben in vier creatieve gespreksrondes suggesties en ideeën bedacht voor de thema's: 'meer diversiteit'; 'leren van elkaar'; 'nieuwe werkvormen' en 'creatieve financiering'.